

Hlavní vedoucí zotavovací akce – specifikum stanových táborů bez pevného objektu

13. Zajišťování provozu tábora

Hlavní vedoucí zotavovací akce, tedy tábora, je zodpovědný za jeho hladný průběh. Předpokládejme, že předtáborová příprava proběhla tak, jak by měla. Tedy všechny náležitosti ohledně ohlášení tábora na potřebných úřadech a institucích, zajištění vedoucích, kuchaře, hospodáře, zdravotníka a rozdělení jejich rolí a povinností, sestavení rozpočtu akce, obstarání dostatku dětí, zajištění samotného tábořiště (ať už jeho postavení na zelené louce či pronajmutí), dohodnutí se s majiteli pozemku a blízkých lokalit, obstarání jakékoliv dopravy na akci i v průběhu akce, případně řeziva a odběru pitné vody, zjištění nejbližší nemocnice, doktora, obchodu a sběrného dvora, vymyšlení táborové hry, připravení nezbytných rekvizit, promyšlení výletů do okolí, v případě putovního tábora přesné vymezení trasy a míst určených k přespání, opatření táborového materiálu a vybavení a nakonec i nakoupení potravin (předzásobení) těsně před táborem. Pokud tomu tak je, pak je vše na nejlepší cestě ke zdárnému proběhnutí akce, tábora.

Co je však potřeba zajišťovat v průběhu tábora?

1) **Organizace dne** – Hlavní vedoucí nutně nemusí velet celému dni, ohlašovat rozcvičky, vysvětlovat pravidla her, svolávat k obědu, řídit turnaj, vést pochod, učit uzle, sepsat hlídky apod. Jeho role by měla být organizační. Hlavní vedoucí musí umět rozdělit práci a úkoly, delegovat pravomoci, hlídat ideu tábora. Pokud je hlavní vedoucí tzv. autoritativní, pak s největší pravděpodobností jsou všichni ostatní vedoucí jen „přísluhovači“, v dobrém slova smyslu. Tedy pomáhají při hrách rozhodcovat, starají se o jednotlivé skupinky, družinky, oddíly, třeba se i starají o dobrou náladu a pohodu v táboře, ale nejsou nutně vedeni k tomu, aby sami iniciovali jakékoliv činnosti. Vždyť „hlavas“ to vždycky zvládne a jen on ví, co je nejlepší! Každý oddíl, každý vedoucí, razí svou cestu, těch autoritativních je mezi námi hodně – a není to špatně. Jejich zkušenosti jsou velké, znalosti her nepřeborné, někdy ale bohužel i sebevědomí přerostlé. Řídí se pravidlem: „Co chceš udělat pořádně, udělej si sám,“ které má něco do sebe. Ale už třeba nemyslí na to, že pokud nedají prostor mladším, kteří si prostě musí vedení osahat, třeba i spálit, může nastat problém – buď dříve, když takový autoritář vyhasne, přestane sršet nápady (to pak ho nemá kdo rychle zastoupit), nebo třeba později, když zestárne, chce předat oddíl a vlastně není komu. Na táborech se toto pozná stejně tak, jako při vedení oddílu v průběhu roku.

Druhá možnost vedení tábora jde tedy cestou delegace pravomocí – částečně, předání např. vedení celotáborovky, vedení jednoho dne apod., nebo kompletně, kdy hlavní vedoucí jen dozoruje, praktických činností vyjma porad se neúčastní. Výhody a nevýhody obou typů vedení oddílu, vedení tábora, netřeba rozepisovat, nepatří přímo k tématu. Proto jen shrnu, že v obou případech za hladký průběh dne zodpovídá hlavní vedoucí, i kdyby vedení dne předal někomu jinému. V případě zadrhnutí se sice může škaredit na svého vedoucího, ale vybral ho on, a tak je zodpovědnost taky na něm. Co ale vlastně patří do organizace dne?

Každý den tábora se řídí denní plánem, ať už psaným, na nástěnce vyvěšeným, nebo třeba jen dodržovaným principem „jako vždycky“ (i v tomto případě je ale nutné mít alespoň formálně denní plán, denní řád sepsán). Z čeho se denní plán skládá, není tématem této kapitoly. Zde je ale nutné popsat funkci hlavního vedoucího při organizaci dne. Společně s ostatními vedoucími většinou večír naplánuje následný den či dny – hry, činnosti, turnaje, výlety, službu, hlídky, vedoucího dne apod. Musí společně promyslet následnosti programu, jejich vhodnost zařazení (zde musí hlavní vedoucí buď umět (často díky zkušenostem umí),

nebo v oddíle mít schopného člověka, který zná problematiku skupinové dynamiky) z hlediska času, únavy a celkového rozpoložení účastníků, dosavadnímu progresu. Je nutné dodržet tzv. „třetí“ oddychový den. Dále nesmí zapomenout na přípravnou fázi jakékoliv hry a činnosti, stejně tak i dobu nutnou na uklizení herních rekvizit (hlavně z důvodů časových, ale i kvůli zabezpečení dostatku vedoucích – nemohou připravovat hru a při tom pískat lakros či odjet na nákup). K tomu je potřeba propojit i potřebu zajištění oběda, večeře... Tedy zda je nutná pomoc služby, v jakém rozmezí, zda nebude jejich nepřítomnost na jiné činnosti omezující pro jejich skupinu apod. To už jsou specifika různých táborů a nelze je tak všechny vepsat do pár řádků. Hlavní vedoucí ale nesmí ani opominout faktor neovlivnitelný – tedy počasí. Sledování předpovědi značně ulehčí program tábora. Pokud ještě k tomu je předem připravena mokrá varianta, nezaskočí nás déšť nijak významně.

Hlavní vedoucí je tedy schopen přesně rozdělit úkoly v průběhu celého dne – zajištění her, rozhodování, zajištění nákupu, ale i třeba odpočinek pro některé vytížené vedoucí. K tomu by měl mít přehled od hospodáře tábora (často jedna a tatáž osoba) o celkovém stavu rozpočtu.

Existuje také možnost, že se vedení dnů rozdělí mezi jednotlivé vedoucí. Takovýto „vedoucí dne“ pracuje s plánem připraveným celým vedením, den však řídí on. V praxi to tedy znamená, že dbá na dodržování časů – od budíčku, po nástupy až po večerku. Rozděluje úkoly mezi ostatní, celkově celý den organizuje. Většinou i řídí ten den nástup včetně všech formalit. Tento princip je dobrý, pokud je schopných vedoucích několik a o tuto důležitou pozici se tak mohou střídat. Tento vedoucí dne nemusí znát pravidla všech her ten den hraných, nemusí rozhodovat všechny hry a učit dětem činnosti. Musí ale umět tuto práci někomu zadat a hlavně myslet na to, co je potřeba připravit, koho kam poslat, musí stále sledovat hodinky. V oddílech, kde mimo hlavního vedoucího jsou spíš mladší kapacity bez notných zkušeností, nedoporučujeme tento princip provádět. Lepší v tom případě je delegovat jen některé specifické činnosti a své vedoucí si takto vlastně vychovávat.

2) **Zajištění formalit** – I na táboře je nutné myslet na formality, ne vyloženě táborové činnosti. Ke zdárnému průběhu tábora na toto musí hlavní vedoucí myslet. Sem by šlo jistě zařadit například zajištění rezervace na prohlídku zámku, hradu či třeba vstupu do bazénu. Počet dětí a účastníků tábora bývá veliký, tedy, i když není často nutné zajišťovat speciální prohlídku apod., je minimálně vhodné a pro klid duše příjemné předem se na návštěvě domluvit. Co kdyby se pak na hradě sešlo táborů více, nebo třeba muzeum bylo kvůli prasklému potrubí zavřené, či řidič autobusu, který má děti odvést domů, si spletl o den termín, vidíte? Vedoucí by měl tedy mít předem připravený seznam čísel na všechny tyto instituce a osoby.

3) **Zajištění bezpečnosti tábora** – Zajištění bezpečnosti na táboře je nejspíše jedna z nejdůležitějších funkcí hlavního vedoucího. Všichni vedoucí musí mít potvrzení o zdravotní způsobilosti pro práci s dětmi a mládeží (nevztahuje se na pedagogy a profesionální zdravotníky). Na táboře je nutný zdravotník, jehož specifikace, náplň práce a povinnosti jasně vyplývají z vyhlášky. Hlavní vedoucí tedy musí zajistit takovou osobu, která splňuje podmínky zdravotníka (tj. osoba s kurzem Zdravotník zotavovací akce, vyučená sestra nebo medik po třetím ukončeném roku studia, vždy ale osoba plnoletá). Zdravotník musí být při odjezdu dětí na tábor (vybírání prohlášení o bezinfekčnosti, které nesmí být starší jednoho dne před odjezdem dítěte na tábor, zdravotník také vybírá případně léky dětí). To však k zajištění bezpečnosti nestačí. Hlavní vedoucí je schopen zajistit i preventivně bezpečnost na akci. Musí na začátku tábora zařídit, aby se vedoucí seznámili se zdravotním stavem dětí. Dále musí seznámit děti s bezpečnostními pravidly. Není nutné, aby děti podepisovaly, že byly s pravidly obeznámeny. Při úrazu apod. se stejně zjišťuje, jestli bylo vše řečeno a jestli

vedoucí podnikl všechny kroky k minimalizaci nebezpečí (vysvětlení problému dětem, seznámení účastníků s terénem a okolím, zajištění dostatečného dozoru apod.). Samostatnou částí této podkapitolky musí být i zmínka o proškolení bezpečnosti práce. To nepatří jen dětem, ale i vedoucím. Všechny osoby musí být proškoleny, zde již je velmi vhodný podpis osob pod osnovou proběhlého školení. Náplň takového školení je značně objemnější, než samotné školení dětí. Nesmí se vynechat témata jako bezpečnost chůze po silnici, bezpečnost v dopravních prostředcích, bezpečnost při venkovních akcích a výletech, základy první pomoci, bezpečnost při práci s náradím, při hrách, zejména nočních, bezpečnost při koupání, upozornění na nebezpečná místa v okolí tábora (skalky, lomy, polomy, strže,...), atd. V jednodušší podobě je potřeba „proškolit“ o bezpečnosti i děti. Pravidla jsou obsáhlá a často velmi svazující. Je tak výsadou vedoucího, že ví, kde je možno mírně slevit a tím připravit zajímavější hru a činnost (nikdy však na úkor bezpečnosti ohrožující zdraví dětí). Správný vedoucí umí držet hranici, kdy pracuje s jistou mírou rizika, kterou si ale musí umět přesně uvědomit, čímž dodává na tábor větší prvek dobrodružství, tajemna a malebnosti. Bývá pravidlem, že mladší vedoucí mají onu hranici posunutou více k riziku, časem si však nedovolí tolik, „co za mlada“.

Bezpečnost na táboře se dá rozdělit do několika bodů, které v krátkosti nastíníme. Je ale nutné mít na paměti, že vedoucí zodpovídá za děti 24 hodin denně i v době své nepřítomnosti!

Bezpečnost ve stanu: teplo a světlo ve stanu nezajišťujeme svíčkou ani jiným otevřeným ohněm.

Bezpečnost při výletu, výpravě do okolí: ideální počet dětí na jednoho vedoucího by se měl pohybovat okolo 10 až 20 v závislosti na věku dětí (mladší děti – více vedoucích). Po silnici chodíme vlevo při krajnici či v pravé části vozovky (v tom případě jsme tzv. pravidelný útvar a jsme účastníky provozu se všemi povinnostmi). Zásadně a vždy chodíme maximálně ve dvojstupu. Bývá pravidlem, že nejzkušenější vedoucí jdou na prvním a posledním místě (znají trasu, umí zvolit tempo, pohlídat si klid a nevybočování dětí, myslí na přestávky apod.). Při cestě po silnici je dobré mít (a v noci a při snížených podmínkách je i povinností) dvě bílá světla vpředu a dvě červená vzadu (což mohou být i jen odrazky či reflexní proužky).

Bezpečnost při hrách: vedoucí znají perfektně terén, seznámí s ním i děti (v případě překážek, přírodních nebezpečí buď uklidí a upraví terén, přesunou hru či dostatečně popíšou dětem – jim také přesně vymezíme území a čas, místo srazu, případně signály při hře na větším území).

Bezpečnost při nočních hrách: zvýšené nebezpečí úrazu způsobené nejen tmou, ale i únavou dětí a strachem. Děti bychom neměli zásadně budít a nutit hrát noční hry. Strašení dětí také nemá význam, naopak zcela podkopává smysl nočních her, které by měly naučit mj. odolat vrozenému strachu ze tmy.

Bezpečnost při práci s nástroji: předem zkontrolovat náčiní, vždy při práci s nástroji je nutný dozor.

Bezpečnost souvislá s ohněm: rozděláváme zásadně v bezpečné vzdálenosti od lesa a vždy o něm musí rozhodnout vedoucí.

Bezpečnost v kuchyni: děti nesmí přijít do kontaktu s tepelně neupraveným masem, nesmí vykonávat činnost, kde hrozí popálení (smažení, práce s vařící vodou).

Bezpečnost při koupání: nutný dohled osoby starší 18 let. Ideálně na 10 dětí stačí jeden vedoucí ve vodě a zdravotník. Nelze se koupat blíže jak 50 m od jezu a 100 m od mostů či přístavišť na obě strany. Není možné se koupat dřív než 1 hodinu po hlavním jídle nebo jsou-li děti uříčené.

Bezpečnost při bouřce: vyhýbat se otevřeným pláním a osamělým stromům. Dbát na tzv. krokové napětí – tedy při nutnosti pohybu dělat co nejmenší kroky.

Bezpečnost při střelbě: používáme maximálně luk, vzduchovku a prak. Střílíme proti měkké překážce (jinak nebezpečí odrazu) – svah, speciální lukostřelecká síť. Zvýšená kázeň a ohraničená střelnice zvyšuje bezpečnost akce.

Hlavní vedoucí zotavovací akce dále musí zajistit táborového kuchaře. Zde není nikterak mnoho svazován normami. Jediné, co kuchař (ale i vedoucí pracující v kuchyni) musí mít, je Zdravotní průkaz (schopen práce s potravinami). Tím je zajištěn hygienicky nezávadný provoz kuchyně. Sestavení jídelníčku je hotové před konáním tábora a za jeho zkontrolování je zodpovědný hlavní vedoucí. V ideálním případě se na sestavení jídelníčku podílí i hospodář a zdravotník. Kuchař je však velmi důležitou osobou na táboře – nejenže nasytí účastníky (najezený = šťastný), ale i významně promlouvá do chodu dne. Pokud se zbrzdí oběd, což nebývá výjimkou, pak je velmi narušen celý průběh dne, dochází ke skluzům a ty zase vedou k nervozitě vedoucích. Vybrání správného kuchaře tedy také vede k hladšímu průběhu tábora. K hladkému průběhu pomůže i to, když kuchař nejezdí dopoledne na nákup (zdržení ve frontě, popojíždění po vesnických krámech při hledání hladké mouky apod. – to vše může vést k pozdnímu příjezdu nákupčího – byl-li by s ním i kuchař, nutně dojde k pozdržení oběda). Kuchař může tedy přesně vypsát nákupní seznam, nebo prostě vyrazí po obědě, tím spíše, čeká-li táborníky studená večeře.

Další částí zajištění bezpečnosti na táboře jsou hygienická pravidla. Ty jsou velmi přísná a hygienou ráda kontrolovaná. Z obliga jsou tábory s méně než 30 dětmi, ale i ony by měly hygienické podmínky plnit. Pravidla jasně vymezují práci a pohyb v kuchyni, práci zdravotníka, umístění a zabezpečení lékárny, karanténní stan (lůžko) dle počtu osob na táboře, uskladnění potravin, umístění záchodu, mytí a očistu dětí apod. Je smutným pravidlem, že hygieničtí pracovníci jsou spíše nechápaví k táborové činnosti a jsou-li dogmativní, prakticky nelze mít stanový tábor bezproblémový. I proto je dobrou vlastností hlavního vedoucího umět vyslat k hygieně příjemného a nekonfliktního vedoucího, mít zásobu kávy a rychle naplánovat změnu programu, vyslat děti s vedoucími mimo tábor☺

4) **Ochrana životního prostředí** – Hlavní vedoucí umí pojmenovat ideu tábora. Ať už tábor směřuje k jakémukoliv cíli, některé pojmy a body jsou společné všem. Je to i ochrana životního prostředí, jeden z nosných prvků výchovy dětí a mládeže vůbec. Zdárně proběhlý tábor může být jen takový, který na problematiku ochrany ŽP dbá.

Základní body vedoucí k šetrnému chování k přírodě obsahuje táborový řád, jednotlivé body jsou řečeny i při školení dětí ohledně táborového života a bezpečnosti práce. Platí zde pravidlo, že je potřeba v tomto skoro více než v čemkoliv jiném, jít příkladem. Je potřeba připravit veškeré vhodné podmínky, které usnadní dětem chovat se k přírodě tak, jak si zaslouží, je také potřeba, aby si toto uvědomovali vedoucí a od počátku tábora na dodržování toho bodu táborového řádu, který o ochraně přírody hovoří, velmi lpěli. Není totiž výjimkou, že nad jistými body táborového řádu se přimhuje oko (což by sice býti nemělo, ale kdo z nás to nedělá, že?)

Co by k tomuto tématu patřilo? Zcela jistě vše začíná ekologickým provozem tábora. Toto se týká např. zajištěním aut k tábořišti (nutnost povolení Lesů ČR), samotného rozložení tábora (myslet na vliv umývárny na život v potoce, dobře si uvědomit, kde by bylo vhodné vykopat latríny, vyvážet odpady a další). Samotný podsadový tábor, či tábor tvořený týpíčky, mnoho škody nenadělá. Dojde k zvadnutí trávy, vydupání cestiček, zhutnění louky v místě hřiště, mírnému překopnutí kořenů pod latrinou aj., to jsou však škody nepatrné, krátkodobě vyřešitelné samotnou přírodou, škody způsobující minimální škody na životním prostředí).

Táborový život by měl být po všech stránkách šetrný ke zdrojům. Zde jde o zdroje přírodní a vlastně se zdroji rozumí i táborový materiál. Lze sem tedy zahrnout např. vícenásobné používání dřevěných prvků tábora (nebudeme řezat rok co rok nové týpiovky,

když můžeme dovést z okolí již použité, stejně tak trámy nutné ke stavbě kuchyně a jídelny nebudeme na konci tábora pálit. Děti vedeme k šetření táborového materiálu, není pak zapotřebí kupovat stále dokola nové nářadí, cely či míče, čímž šetříme nejen táborový rozpočet.

Ekologický aspekt vede i k hospodárnosti. Například třídění odpadů je veskrze hospodárné. Proč jezdit každou chvíli s mnoha pytlí odpadů do sběrného dvora, či je ponechat po dobu tábora za tábořištěm, kde dojde k tlení, rozmnožení much a larev, když můžeme jednoduše vyseparovat papír, železo či biozbytky. Ty můžeme sypat do odpadovky, nebo ještě lépe, zajistit jejich zpracování na blízkém statku, čímž bude hospodárnost využita vrchovatě.

K ekologickému chování patří i častá náplně všech táborů – úklid okolí tábořiště, držení stavu tábora stále v malebném duchu bez odpadků, ale i bez nečistot typu pilin a kusů klacků v tábořišti (vždyť lze tak lehce dohlédnout na to, aby veškeré práce se dřevem proběhly v dřevárně).

Ekologické chování účastníků tábora je také nejlepší možnou variantou ochrany životního prostředí. Při ochraně ŽP je totiž nejdůležitější práce jedince – pokud se ten naučí šetrně se chovat, máme, jako lidstvo, prakticky vyhráno. Globální ochrana nejrůznějších politiků toto nikdy nemůže nahradit.

5) Dětské služby – Na každých táborech provádí děti jistou formu služeb. Ať už se jedná o služby v kuchyni nebo o noční hlídky. Oboje velmi specifické pro různé oddíly.

Služby v kuchyni se mohou předávat ráno, tedy služba nastupuje po probuzení, stejně tak je používán i styl, kdy službě končí práce po poledním klidu. V této druhé variantě bývá někdy složitě předání služeb, protože mnozí vedoucí o poledním klidu připravují program na odpoledne, v terénu organizují hry apod., na zkontrolování předávky služby tak moc času nezbyvá. První varianta je tak jistě používanější.

Dle typu tábora, počtu dětí apod. jsou tedy služby dvoučlenné, tříčlenné, ale třeba i šestičlenné. Mohou ji vykonávat zástupci jedné družiny (či celá družina), stejně tak i mix dětí ze všech družin. Výhody a nevýhody obou alternativ lze lehce dohledat – pokud je službou pouze jedna družina (či její zástupci), lze lépe hodnotit její průběh. Družina může být ohodnocena body apod. V druhé alternativě se však nemusí čekat na službu a mohou se začít hrát i družinové hry, jelikož všechny skupiny jsou, minimálně na počty, oslabené stejně.

Služba v kuchyni obsahuje úkony závislé na typu tábora, počtu služebníků, věk pracantů, zvyklosti oddílu, šikovnosti kuchaře... Vždy se určitě jedná o mytí nádobí, přípravu svačín, snídaní, mazání chlebů, přípravu dřeva (sekání, řezání, rovnání do dřevníku), drobné úkony v kuchyni – mytí zeleniny, škrábání brambor apod. Mohou to být ale i služby další – nákup potravin v nedaleké vísce, dovoz vody v barelech na kárce ze studánky či vodojemu, odvoz bioodpadu na statek apod.

Denní hlídky jsou, myslím si, na táborech všeobecně v ústupu. Hlídkání na „vrátnici“, u závory apod. lze přeci snadno vynechat, když se v areálu tábora stále pohybují vedoucí i děti, na bránu je vidět apod. Pokud to ale z tradic oddílu vyplývá, hlídky zachovány bývají.

Noční hlídky jsou už mnohem čtenější. Zde se opět liší v detailech – zda hlídkují jednotlivci či dvojice, zda hlídají hodinu, hodinu a půl či třeba hodiny dvě. Každá hlídka by měla mít svůj řád a předem by mělo být všem řečené, jak se mají na hlídce chovat. Zda musí obcházet stále dokola tábor nebo zda mají vysedávat u ohně či v jídelně při petrolejce. Pokud sedí na jakémkoliv místě, mohou děti psát do Knihy hlídek, což jim značně subjektivně zkrátí dobu hlídkování. Přidáte-li na stanoviště komiksy, nebudou hlídky tak nenáviděné. Každý hlídač většinou má svou baterku (či oddílovou) a píšťalku. Měl by vědět, že když se něco stane, nejprve by měl vyčistit, co se děje, a až poté pískat. Pokud se toto striktně nevyhlásí, může se stát, že vystrašené děti začnou pískat s každým prasknutím větviček. Rozhodně po dětech ale nechceme, aby začaly pískat a hnaly se třeba za zlodějem apod. Od toho jsou tu

vedoucí. Hlídka má být jen bystrá a svým včasným písknutím zamezit tomu, aby oddíl ztratil vlajku uschovanou v jídelně, aby spáčům byla sundána stanová celta nebo pověšeny trenýrky na stožár.

U hlídek i u služby je nutno pamatovat na bezpečnost. Řádné vysvětlení řádu hlídek i řádu služeb je povinností hlavního vedoucího.

Tábor nekončí odjezdem dětí z tábora. Je třeba tábor zbourat (pokud není objednané kompletní tábořiště), zajistit odvoz věcí (myslet na usušení mokrých celt apod.), uskladnění a zabezpečení táborového materiálu. Dále hlavní vedoucí uzavře tábor rozpočtově (po zaplacení poslední faktury) a v ideálním případě se sejde celý kolektiv a provede reflexy – což ulehčí přípravu a průběh zase dalšího tábora.